

СТАНОВИЩЕ

От д-р Славей Алексиева Кесеякова, д.в.м.п., доцент в ИДНИВМИ към БАБХ
 Относно дисертационния труд на Зоя Янчева Цанкова, редовен докторант в ИЦЗПБ, на
 тема "Мониторинг и контрол на гризачи и тяхното епидемиологично значение в
 различни обекти от хранително-вкусовата промишленост".

Изискванията на ЕС за организиране контрола върху вредните гризачи с приоритет към превенцията и ограничаване прилагането на токсични родентициди в предприятията на хранителната промишленост, правят избора на темата за дисертация „Мониторинг и контрол на гризачи и тяхното епидемиологично значение в различни обекти от хранително-вкусовата промишленост“ актуална и своевременна.

Обширният и целенасочен литературен обзор мотивира правилно поставените за разработване задачи, които са достатъчно на брой и обхващат проблематиката от всички страни – както в аспектите на превенцията, така и като апробиране на нови рецептури за активирани антикоагулантни средства и модификации на примамки. Разделът собствени изследвания е сравнително добре ситуиран, получените резултати са представени предимно в графичен вид, което ги прави по-лесно разбираеми и сравними. Полезно за разработката е, че някои от проучванията се провеждат и отразяват в продължение на трите години на докторантурата, което спомага за долавяне тенденциите в развитието на проблема и извеждането на съответни прогнозни анализи.

Прави се обстоен и критичен анализ на състоянието на сградния фонд на предприятия за преработка и добив на хранителни продукти с различно производствено направление по отношение на плъхопроницаемост. Обръща се специално внимание на подценяването на превенцията и осигуряването на плъхонепроницаемост в някои от предприятията, като се посочва и установена корелация между нивото на численост на гр. и степен на проникваемост, при това процеса е проследен в динамика в период от 3 години – фиг.6,7,8. Оптимистично е установеното в някои предприятия постепенно занижаване нивото на тази проникваемост в продължение на 3-те години на проучванията, но е тревожно, че в други тенденцията е към повишаване.

В обобщение на извършеното по темата, докторантката обсъжда и критикува незаинтересоваността на ръководителите на предприятията от провеждането на превантивни буферни дератизации, както и качеството и компетентността на фирмите оператори по ДДД, които е установила по време на разработката. Това отразява основният резултат от разработката на докторантурата – една добра научна и практическа подготовка на докторантката, позволяваща ѝ да анализира данни и резултати от работа в областта на контрола върху гризачите, синтезира концепции и взема решения за подобряване на качеството на този контрол. Разработването на темата на докторантурата ще спомогне за улесняване интегрирането на контрола върху гризачите в НАССР системата на предприятията на хранително-вкусовата промишленост. От особено значение е задълбоченото изследване, анализа и обсъждането на въпроса с осигуряване в максимална степен на плъхонепроницаемост на производствените сгради. Прави впечатление че този въпрос се разглежда от докторантката в комплексен аспект – не само като изисквания към самото предприятие, но и като изисквания към местната власт и обществеността. Полезно е разработването на анкетна карта с оперативен и лаконичен характер с оглед реализиране на текущ мониторинг върху проблема с гризачите в предприятията на хранителната промишленост. У нас липсва опит по отношение превантивното дератизиране на прилежащите открити територии в предприятията на хранителната промишленост, мярка която се препоръчва от ЕО като основен подход в осъществяването на превенция от гризачи. Постигнатото по научната разработка ще постави началото на превантивния контрол върху гризачите в тези обекти.

По отношение на лабораторната експериментална част на дисертацията похвално е, че интереса на докторантката е насочен към търсене на възможности за създаване на родентицидни препарати с намалена активна субстанция, но запазена дератизационна активност посредством влягане на минимални количества потенциращи лекарствени средства. Подборът на тези средства е правилно ориентиран предвид механизма на действието им. Особено полезно е постигането на положителен дератизационен ефект срещу лабораторни мишки, които биологично са по-устойчиви на антикоагуланти. Експериментите имат оригинален характер и макар, и не изведени докрай във всичките аспекти на потенцирането на антикоагулантите са един сериозен принос не само за нашата дератизационна практика, но и за тази в другите страни.

Що се отнася до останалите лабораторни и частични теренни експерименти, резултатите имат потвърдителен характер и са основа за бъдещи разработки в това направление.

Становище по отношение на изводите в дисертацията:

В първи извод липсват конкретни данни относно т.н. "много ниска степен". Явно става въпрос за относителна плътност или численост, но би трябвало да се посочи точно за кой показател се касае и какви са конкретните параметри. Изводите третиращи пълхопроницаемостта във всичките и форми (№2,3 и 4), би трябвало да бъдат по-обобщени. В 5-ти извод съществува непълнота на информацията, тъй като не става ясно за какъв тип предприятия става въпрос, сектори "втасване" и "пълнене" не са характерни за всички предприятия на хранителната промишленост. Изводи №7 и 8 в този си вид са препоръки. При извод №9 съдържа 2 отделни твърдения, между които няма конкретна връзка. Изводите №10 и 14 биха могли да се представят обединени в един. В Извод №15 би могло да се включи по-конкретна информация относно параметрите на дератизационната ефективност.

Становище по отношение на приносите в дисертацията:

Двата приноса с т.н. „теоритичен характер“ по същество представляват изводи след като не е посочено в каква насока биха допринесли. От приносите с научно-методологичен характер, във вторият отново става въпрос за сектори за втасване и пълнене, нещо което показва, че изводът е пренесен механично като принос. В третият принос съдейки от проучванията и резултатите би трябвало по-скоро да се говори за строителни елементи, а не материали, защото последните не са конкретно дискутирани в дисертацията. Относно четвъртия принос претенциите са неоснователни, комбинирането на метода на напрашените площадки с този на неотровните примамки се практикува отдавна в дератизационната практика и не е новост. От групата приноси с научно-приложен характер вторият би трябвало да посочва и кои са тези критерии. В принос 3 А) информацията не е адекватна на замисъла на експериментите с активиран антикоагулант- целта на дератизацията в огнище на заразни болести е възможно най-бързо да се постигне освобождаване на огнището от гризачи, което се постига не с намалена концентрация, а със запазена концентрация на антикоагуланта, но активиран с активатор лекарствено средство. В принос 3Б) ролята е по-скоро екологична, а ако се разглежда в епидемиологичен аспект, то тогава е противоепидемиологична.

В дисертацията има доста правописни грешки, не рядко неясни изрази и твърдения, не потвърдени от собствените данни. В отделни случаи на стилът на изложението липсва академичност. И все пак въпреки усещането за незрялост, и липса на опит, в целият материал се долавя езика на млад, но вече тясно подготвен специалист по дератизация, който има изградени умения и миоглед в тази област, и би могъл да бъде полезен за професията. Независимо от някои посочени по-горе недостатъци на дисертацията, тя като цяло има завършен характер, достатъчен и научно обосноваан обем от качества и достойнства за да се оцени положително и се присъди на докторантката Зоя Янчева Цанкова научната степен „доктор“.

Изготвил:
(доц., д-р Сл.Кесякова)